

Формування виробничо-освітнього простору як інноваційний чинник сталого розвитку

У статті охарактеризована закономірна необхідність створення економіки знань, особливості формування та використання інтелектуального капіталу. Висвітлені основоположні засади моделі інноваційного розвитку вітчизняної економіки, розглянуті умови формування виробничо-освітнього простору як інноваційного чинника сталого розвитку.

знання, інноваційний розвиток, інтелектуальний капітал, виробничо-освітній простір

З давніх часів до наших днів існують три основні фактори виживання людей: енергія, організація і знання, які завжди виступають у комбінації, але з розвитком людства значення кожного з них змінюється. На початковому етапі вирішальну роль відігравала енергія, проявляючись як фізична сила, агресія, витривалість. Потім усе більшого значення стала набувати організація як спосіб об'єднання енергії людей. Та з часом на перше місце стали виходити знання як спосіб розумного, цілеспрямованого використання енергії людей шляхом організації. Це, насамперед, найбільш ефективно використання для своїх потреб природних ресурсів за рахунок глибокого розуміння законів природи.

Проблема суспільно-економічної цінності знань, їх ролі в процесі становлення інноваційної моделі розвитку економіки порушена в наукових працях вітчизняних та закордонних учених. Зокрема, їй присвячені дослідження А. Александрової, І. Бондар, В. Гесця, М. Джорджа, П. Друкера, А. Карневала, І. Карсавіна, А. Кляйнкнехта, Г. Менша, О. Морозова, С. Санієля, Б. Санто, А. Семиноженка, Б. Твісса, М. Чумаченка, Т. Стюарта, Т. Сакаїї, Е. Харгадона, Р. Фатхутдінова, М. Фішера, Й. Шумпетера, Ф. Янсена та ін.

Однак сучасні особливості соціально-економічного розвитку надзвичайно актуалізують вивчення питань ролі знань у підвищенні результативності національного виробництва, його функціонування на засадах інноваційності та посиленні уваги до підвищення ефективності використання інтелектуальних ресурсів.

Метою даної статті є висвітлення необхідних передумов та напрямів створення виробничо-освітнього простору та його ролі у стабілізації економічного розвитку.

Відношення до знань, їх оцінка, характер використання в різних сферах діяльності людини, ступінь управління ними змінюються по мірі розвитку людства, при переході від одного типу суспільства до іншого: індустріальний - постіндустріальний – інформаційний – ноосферний (рис.1). Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства характеризується зростанням різного роду послуг в економічній діяльності людини; до інформаційного – зростанням послуг, пов'язаних з отриманням, зберіганням, обробкою, передачею і представленням інформації; до ноосферного – зростанням інтелектуальної діяльності, спрямованої на отримання нових знань.

Трудову теорію вартості сьогодні замінює теорія „вартості, створюваної знаннями”. Один із основоположників цієї теорії Т. Сакаїя вважає, що ми вступаємо в новий етап цивілізації, на якому рушійною силою є цінності, які функціонують на основі обміну знаннями і їх взаємної оцінки [2].

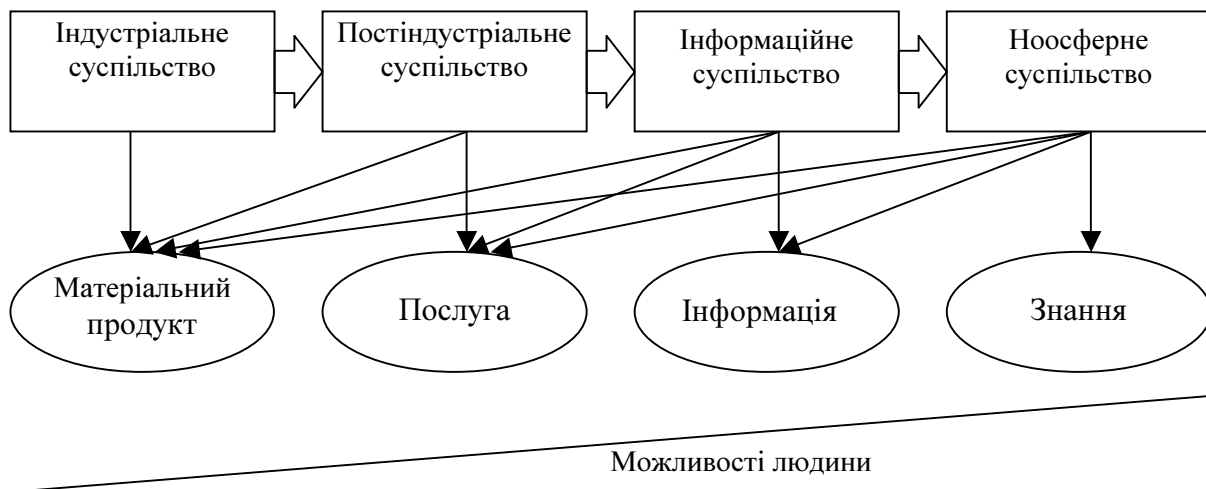

Рисунок 1 – Розвиток суспільства та виробничих можливостей людини

У новій економіці провідну роль у формуванні корпоративного доходу і стимулюванні конкуренції починає відігравати інтелектуальний капітал, який створює основну вартість організації.

Інтелектуальний капітал розглядають як знання, інформацію, досвід, організаційні можливості, інформаційні канали, тобто все те, чим володіють робітники компанії і що в цілому формує її конкурентоспроможність. Відомий дослідник природи інтелектуального капіталу Томас А. Стюарт стверджує: „Інтелектуальний капітал – це інтелектуальний матеріал, що включає в себе знання, досвід, інформацію та інтелектуальну власність і бере участь у створенні цінностей. Це – колективна розумова енергія. Її важко виявити, а ще важче управляти нею. Але якщо ви її виявили і заставили служити собі – ви переможець!” [3].

Інноваційна діяльність неможлива без нових знань, насамперед тих, які носять характер ідей, тобто відкривають нові „горизонти”, дають нове бачення, нові можливості. Управління знаннями і управління інноваціями слід розглядати як взаємопов’язані частини управління удосконаленням і розвитком підприємства.

Сучасний розвиток інтелектуального капіталу має прояв не стільки в безмежному збільшенні обсягів знань, скільки в їх постійній диференціації, урізноманітненні та ускладненні.

Властивістю знань та інформації є здатність необмежено збільшуватись та накопичуватись, що призводить до посилення руху факторів виробництва, розробки нових ідей, способів та методів їх впровадження і практичного використання, що складає основу формування та розвитку інноваційного суспільства.

Перехід вітчизняного виробництва на інноваційний шлях розвитку є закономірним процесом. Рушійними силами цього процесу є протиріччя інтересів, тенденцій, факторів і методів технологічного розвитку. Інноваційний шлях розвитку передбачає перехід від техноцентризму (підприємницької стратегії, що робить ставку на новітні технології і розглядає робочу силу тільки як елемент витрат виробництва) до антропоцентризму (нової моделі розвитку і використання людських ресурсів, що орієнтується на висококваліфіковану, ініціативну робочу силу, яка інтегрована в систему виробництва, і яка безперервно підвищує рівень знань і кваліфікації). Зусилля (навчальні, організаційні, методичні, наукові, виховні) вищих навчальних закладів сьогодні повинні спрямовуватись на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних творчо мислити, генерувати нові ідеї та створювати нові продукти. Адже

сучасні підприємства підвищують вимоги до підбору спеціалістів, ефективність навчання яких за традиційними методиками не задовольняє сучасні ринкові потреби.

Здійснення результативної інноваційної діяльності для суб'єктів господарювання є в сучасних умовах запорукою їхнього виживання, забезпечує для них довгострокові конкурентні переваги.

Інноваційна модель розвитку економіки в нашому розумінні - це сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), що зайняті виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій. Вона включає насамперед науково-виробничі підприємства, університети, держлабораторії, технопарки й інкубатори, а також комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси і мають міцне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості. Структурна схема загальної моделі інноваційного процесу представлена на рис. 2.

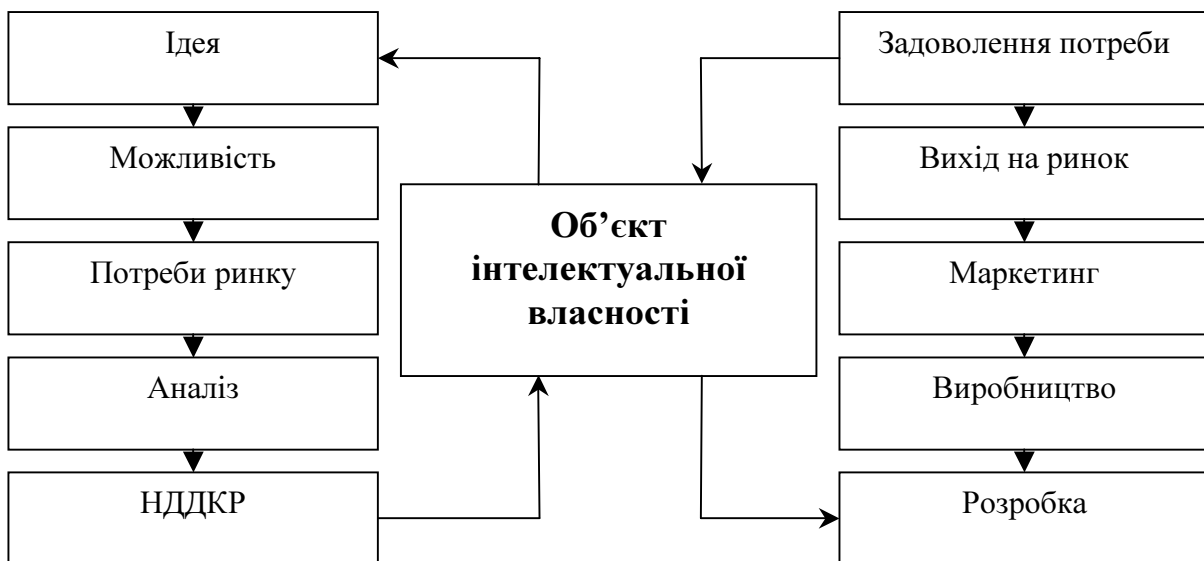

Рисунок 2 – Загальна модель інноваційного процесу

Інновацією є зміни в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері, метою яких є одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття.

Інновацію на підприємстві можна розглядати як спробу здійснення змістової, цілеспрямованої зміни в економічному чи суспільному потенціалі, як вдале використання ідей і створення нових можливостей.

Світовий досвід підприємництва свідчить, що інновації потребують знань, творчого мислення, винахідливості та цілеспрямованості. У цьому сенсі успіх у бізнесі забезпечує досконале розуміння власної екосистеми. Екосистема кожного підприємства включає в себе власників, споживачів, ринкових посередників, постачальників, саме підприємство, а також урядові відомства, асоціації і організації, що забезпечують виконання стандартів, конкурентів.

Особливості інвестиційної підтримки інноваційного розвитку підприємства визначаються рядом факторів. До них належать: рівень значущості інновацій; ступінь готовності інновації до реалізації; масштаб і характер ефекту, що забезпечує реалізацію інновації; рівень ризику інноваційної діяльності; необхідний розмір інвестицій в інновації.

Важливою характеристикою інновацій є рівень їхньої значущості, яка являє собою оцінку інновації з точки зору очікуваних результатів її реалізації. Такими результатами можуть бути: зміна організаційно-технічного рівня виробництва, розміри споживаних ресурсів,

рівень виробничих витрат, соціальні, екологічні й інші наслідки реалізації інновацій.

Вплив інвестицій в основні засоби виробництва, зокрема в сільськогосподарські машини, прогресивні технології, на розвиток виробництва має багатоплановий характер. Головним результатом їх реалізації повинна бути економія суспільної праці, підвищення її продуктивності, зниження собівартості одиниці продукції.

До основних показників економічної ефективності нових машин, прогресивних технологій належать: затрати праці і рівень підвищення її продуктивності; економія затрат праці, вивільнення робочої сили; прямі витрати на одиницю роботи чи продукції і рівень їх зниження; розмір капіталовкладень; річний економічний ефект; термін окупності додаткових капіталовкладень; питома металомісткість і рівень її зниження; питома енергомісткість та рівень її зниження.

Дослідження наукової галузі показали, що інтеграція державних структур української науки в ринкове середовище ще не набула достатнього рівня, а розвитку інноваційних та інвестиційних процесів заважає неготовність науковців та науково-дослідних структур працювати в ринкових умовах. Тому інтеграція науки і підприємництва потребує узгодження в єдиній системі наукомісткого ринку, де кожна складова виконує притаманну їй функцію, а разом вони створюють сприятливі умови для забезпечення інтересів кожного з учасників системи, а також держави й суспільства в цілому.

Для створення та освоєння нових технологій щодо вирішення даної проблематики необхідна тісна співпраця виробників і наукових кадрів. Необхідно зазначити, що за рівнем інтелектуального потенціалу Україна входить до першої десятки провідних країн світу. Проте третя частина висококваліфікованих кадрів працює за набутим фахом, а їх можливості використовуються лише на 30%. Відтак, приходимо до висновку, що для посилення інноваційного напрямку розвитку економіки у нашої державі існує резерв невикористаних можливостей інтелектуального потенціалу.

Піднесення економічного зростання на основі інноваційних процесів дасть можливість розв'язати й інші надзвичайно гострі проблеми. Однією із найважливіших проблем є формування сприятливого соціального середовища, оскільки головним важелем економічного зростання є людський капітал. Поліпшиться добробут сільського населення, що позитивно вплине на розвиток інфраструктури села.

Достойне місце у стабілізації економічного розвитку має посісти освіта. Усі дослідження вкладень в людину через освіту вказують, що рентабельність асигнувань (визначається як відношення підвищення середнього рівня дисконтованого доходу до витрат на освіту) у цьому випадку набагато перевищує прибутковість вкладень у фізичний капітал. Саме ці висновки стали теоретичним підґрунтям для безпрецедентного розвитку сфери освіти і підготовки кадрів в індустріально розвинутих країнах. І витрати на освіту стали сприйматися суспільною думкою вже не як стаття невиробничого споживання, а як один із найбільш ефективних видів інвестицій.

Потрібне формування виробничо-освітнього простору, який можна представити як складну комплексну систему, кінцевою метою створення якої є забезпечення процесу підвищення конкурентоспроможності виробництва на засадах його сталого розвитку при вирішенні завдань підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Стабільному розвитку економіки значною мірою сприятиме орієнтація вищих навчальних закладів на підготовку спеціалістів для вітчизняного виробництва, здатних працювати в нових умовах, які характеризуються швидкозмінністю вимог ринку, його високою мобільністю, гнучкістю, інформаційною перевантаженістю, необхідністю високого ступеня аналітичного мислення.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти передбачається:

перетворення економіки України в економіку знань, зокрема, у напрямку розвитку системи безперервної освіти та навчання протягом життя; створення індустрії сучасних засобів навчання; підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку; освоєння та впровадження наукомістких та інформаційних технологій.

Доктрина передбачає фінансування освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів. На жаль, ця доктрина на практиці, у зв'язку з незначним рівнем фінансування, не реалізується повною мірою.

Програма діяльності навчальних закладів має формуватися у поєднанні з програмою реструктуризації національного виробництва. Крім того, вона повинна випереджати програму реструктуризації, орієнтуючись на інноваційні можливості вітчизняної науки й економіки і відшкодовувати скорочення працездатного населення внаслідок депопуляції та еміграції підвищеною якістю підготовки фахівців.

Вузівський сектор, займаючись як фундаментальними, так і прикладними дослідженнями, повинен ефективно виконувати роль з'єднуючої ланки між академічною наукою, що тяжіє до фундаментальних досліджень, і галузевою, що спеціалізується на прикладних розробках.

Має бути тісна інтеграція науково-технічного комплексу з галузями економіки, сферою освіти, органами державного управління.

Отже, у сучасних умовах знання стають не тільки важливим ресурсом, а й вирішальним фактором виробництва, оскільки суспільний розвиток все більше залежить не від матеріальних факторів виробництва, а від здатності індивіда отримувати та використовувати нові знання. Сьогодні зусилля науковців та фахівців-практиків мають спрямовуватись на пошук ефективних механізмів інтенсивного перетворення науки в безпосередню виробничу силу завдяки консолідації досягнень в науці та виробництві й посиленні взаємодії між ними, а, відповідно, скороченні часу від народження нової ідеї до її виробничого втілення.

Список літератури

1. Друкер, Питер, Ф. Бизнес и инновации: Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007, С.213-216.
2. Т. Сакайя. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего //Новая волна на Западе: Антология /Под ред. В.Л. Иноземцева. - М.: Akademia, 2006. - С.337-371.
3. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций /Пер. с англ. В. Ноздриной. – М.: Поколение, 2007. - С.12.
4. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007, С.186.
5. Харгадон, Эндрю. Управление инновациями, опыт ведущих компаний: Пер. с англ. – М.: ООО «Вильямс», 2007, С.15.
6. Handy Ch. Beyond Certainty. L., 1996. P.8.
7. Groshal S., Barlett C. The Individualized Corporation: A Fundamentally New Approach to Management. L., 1998. P. 82-83
8. Teruyasi M., Nishiwaki T. Strategy for Greation. Cambridge, 1996.- P.21.

В статье охарактеризована закономерная необходимость создания экономики знаний, особенности формирования и использования интеллектуального капитала. Освещены основоположные моменты модели инновационного развития отечественной экономики, рассмотрены условия формирования производственно-образовательного пространства как инновационного фактора устойчивого развития.

In the article described appropriate necessity of creation of economy of knowledges, feature of forming and use of intellectual capital. Fundamental principles of model of innovative development of domestic economy are lighted up, the terms of forming of production-educational space are considered as an innovative factor of steady development.